

และคัดเลือกเอกสารหลักฐานที่มีคุณค่าตรงกับปัญหาหรือข้อสมมติฐาน ใ้เห็นที่ก็ยิ่งมี ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะขาดเสียมิได้ก็คือจะต้องมีการจำแนก (Classification) ประเภทของหลักฐานออกเป็นหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) หลักฐานชั้นที่สอง (Secondary Sources) และหลักฐานชั้นที่สาม (Tertiary Sources) ทั้งนี้ก็เพื่อความสะดวกในการนำไปใช้โดยคำนึงถึงลำดับความเชื่อถือ (Reliability) ของหลักฐานเป็นเกณฑ์

๓. ชั้นวิเคราะห์และประเมินคุณค่าข้อมูล (Data Analysis & Evaluation)

ในขั้นนี้ผู้สอนจะต้องให้คำแนะนำและสาธิตวิธีการวิเคราะห์และการประเมินคุณค่าข้อมูล โดยอาศัยหลักการสำคัญ "Criticism" ซึ่งแยกเป็น ๒ ชั้น คือ

๓.๑ การประเมินคุณค่าภายนอก (External Criticism) ได้แก่การพิจารณาเปรียบเทียบหลักฐานอื่นที่กล่าวถึงข้อเท็จจริงเดียวกัน ทั้งนี้ก็เพื่อตรวจหาข้อบกพร่องผิดพลาดของหลักฐานที่ไม่ใช่หลักฐานชั้นต้น การค้นคว้าพิจารณาเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้เขียนว่ามี Credity แค่ไหน? การสำรวจคุณค่าจากข้อเสนอลงใน Book Reviews การพิจารณาเฉพาะส่วนที่เป็นบทคัดย่อ (Abstracts) บทนำ, บทสรุป และสารบัญ เรื่อง จะช่วยให้ผู้เรียนหรือผู้วิเคราะห์สามารถเข้าใจเนื้อหาทั้งหมด (ซึ่งอาจมี ๔-๕๐๐ หน้า) อย่างคร่าวๆได้

๓.๒ การประเมินคุณค่าภายใน (Internal Criticism) หมายถึงการที่ผู้วิเคราะห์พยายามใช้ความเฉลียวฉลาดสามารถและความรอบรู้ค้นหาความมีเหตุผล (Rationality) ความคงเส้นคงวา (Consistency) ความเป็นจริง (Reality) และที่สำคัญก็คือสิ่งที่เป็นวัตถุประสงค์ของหลักฐาน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียง ถูกต้อง และตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด ในขั้นของการสังเคราะห์

๔. ชั้นตีความและสังเคราะห์ (Data Interpretation and Synthesis)

เป็นขั้นที่นำหลักฐานที่ผ่านการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าแล้วมาตีความและสังเคราะห์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ (Concepts) เป็นเรื่องๆ ซึ่งจะกระทำได้โดยการนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาพิจารณา อธิบาย วิพากษ์วิจารณ์และแสดงความคิดเห็นประกอบแล้วจึงดำเนินการสรุปผสมผสานและสังเคราะห์เข้าด้วยกันกลายเป็น Concept ของการเรียนรู้

๕. ชั้นนำเสนอข้อมูล (Presentation)

เป็นขั้นของการนำเสนอความรู้และแนวความคิดที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วต่อผู้อื่นอาจกระทำได้โดย การบรรยาย การอภิปราย การสัมมนา การเขียนบทความ การทำรายงาน (Working paper) และอื่นๆ ซึ่งความสำคัญอยู่ที่ผู้นำเสนอจะต้องใช้ความสามารถในการร่างโครง

เรื่องและแนวการเขียนอย่างรัดกุม เพื่อให้ที่น่าสนใจ มีคุณค่า มีความต่อเนื่อง และเร้าใจผู้อ่านหรือผู้ฟังให้ติดตามการนำเสนอ ซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์ขั้นสุดท้ายครบตามกระบวนการ

และทั้งหมดจะกลายเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งถ้าผู้เรียนและผู้สอนได้มีการวางแผนและกระทำอย่างถูกวิธีทุกขั้นตอน และครบตามกระบวนการ จึงสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ และเป็นปัจจัยเร้าผู้เรียนให้เปลี่ยนพฤติกรรมไปตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมได้

ตัวอย่างการสอนโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์

ในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปีที่ ๒ (ม.ศ.๓) วิชา ส.๓๒๑ ประวัติศาสตร์ไทย ๑ เรื่องประวัติศาสตร์สมัยรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี ตอนที่พระยาตากสิน ซึ่งเข้ามาช่วยราชการ ณ กรุงศรีอยุธยา ได้ตัดสินใจหนีออกจากกรุงศรีอยุธยาด้วยเหตุผลที่ว่า "อินสุริยพม่าต่อไปคงไร้ประโยชน์ พระนครศรีอยุธยาคงไม่พ้นเสียแก่พม่าเพราะความอ่อนแอของผู้บัญชาการ" และถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้ข้อเท็จจริงแต่เพียงว่า "พระยาตากรวมสมัครพรรคพวกได้ประมาณ ๕๐๐ คนในเดือนยี่ ขึ้น ๔ ค่ำ พ.ศ.๒๓๐๔ เวลาค่ำก็ยกออกจากค่ายวัดศิขัยศึกแหกค่ายพม่าไปทางทิศตะวันออกมีข้าราชการที่ออกไปด้วยคือพระ เชียงเงิน พระพรหมเสนา หลวงพิชัยอาสา หลวงราชเสน่หาและขุนอภัยภักดี เป็นต้น พม่าไล่ติดตามไปจนถึงบ้านโพธิ์สังหาร เกิดรบพุ่งกันพม่าล้มตายแตกพ่ายไป พระยาตากจึงไปหยุดตั้งค่ายพักที่บ้านพรานนก แขวงเมืองนครนายก ด้รบกับกองพม่าอีกหลายครั้งได้ชัยชนะและมีคนไทยที่หลบหนีพม่า เมื่อได้ทราบข่าวพระยาตากสินได้ชัยชนะต่อพม่า ก็พามา เข้าด้วยเป็นอันมาก พระยาตากจึงเดินทางต่อไปยังสระบุรี ปราจีนบุรี ชลบุรี ระยองไปตั้งตัวได้สำเร็จที่จันทบุรี" ก็จักไม่เกิดประโยชน์เป็นความรู้อะไรมากไปกว่าให้ผู้เรียนได้จำเรื่องราวการเดินทางของพระยาตากสินในช่วงหนึ่งได้เท่านั้น แต่ถ้าเป็นการเรียนการสอนประวัติศาสตร์แบบมุ่งพัฒนาความคิดและสติปัญญา คือการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มีความเข้าใจและเกิด Concept เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ตอนนี้อย่างแท้จริงแล้วผู้สอนควรจะ เร้าความสนใจของผู้เรียนด้วยการตั้งคำถามที่จะนำไปสู่การอภิปราย เพราะผู้เรียนได้เกิดข้อสงสัย (Wondering Why ?) ในข้อเท็จจริงขึ้นแล้วคำถามเหล่านี้ได้แก่

๑. ถ้านักเรียนเป็นพระยาตากจะนำสมัครพรรคพวกมุ่งไปจันทบุรีไหม?

(คำตอบของนักเรียนอาจจะมีทั้งไปและไม่ไป)

๒. นักเรียนเห็นว่าพระยาตากควรจะเดินทางไปตั้งตัวที่จันทบุรีหรือไม่?

(คำตอบจะต้องเป็นไปในลักษณะเห็นควรไป และไม่ควรไป)

๓. นักเรียนคิดว่าจันทบุรีอยู่ไกลเกินไป (ประมาณ ๔๐๐ กิโลเมตรจากพระนครศรีอยุธยา)

ที่พระยาตากจะไปตั้งฐานทัพหรือไม่? ซึ่งจะมีผู้อภิปรายในตอนนี่ว่าไปจันทบุรีเพื่อให้พ้นการติดตามของพม่า คำตอบก็อาจไม่น่าจะเป็นไปได้เพราะจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เราพบว่าพม่าไล่ติดตามพระยาตาก ตั้ง

แต่รบแพ้ที่คงศรีมหาโพธิ์ เขตจังหวัดปราจีนบุรีแล้ว

จากการเกิดข้อสงสัยและมีการอภิปรายอย่างกว้างขวางของผู้เรียนผู้สอนอาจนำเข้าสู่การเรียน โดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ตามลำดับขั้น ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ ๑ การกำหนดปัญหาหรือข้อสมมติฐาน

เป็นขั้นที่ผู้สอนจะต้องฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักศึกษาค้นคว้าจากแนวทางอภิปรายของนักเรียน เช่น

ปัญหาข้อที่ ๑ พระยาตากสินเดินทางมุ่งไปจีนทำไม?

อภิปราย อันที่จริงแล้วในฐานะที่พระยาตากสินเป็นเจ้าเมืองตากหรือตำแหน่งใหม่คือพระยาวชิรปราการ เจ้าเมืองกำแพงเพชร การรวบรวมกำลังเพื่อตั้งตัวเป็นใหญ่หรือเพื่อยกไปช่วยกรุงศรีอยุธยาพร้อมกับพม่า พระยาตากน่าจะจะไปตั้งฐานทัพอยู่ที่เมืองตากหรือเมืองกำแพงเพชร หรืออย่างน้อยก็ควรจะไปชักชวนผู้คนจากเมืองทั้งสอง แล้วไปฐานทัพทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพม่าไม่ได้เดินทัพผ่านเข้าไปสร้างความเสียหายแต่อย่างใดเลย หรือจะไปหยุดตั้งตัวที่ชลบุรี หรือระยอง ก็อาจจะทำการได้สะดวกรวดเร็ว สำหรับการจะยกไปช่วยกรุงศรีอยุธยา

ลำดับขั้นของการเรียนรู้ในขณะนี้มีผู้เรียนควรจะใช้ความคิด ความรู้ ประกอบการอภิปรายอย่างกว้างขวาง เมื่อผสมผสานกับความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) ซึ่งเป็นพฤติกรรมปกติอย่างหนึ่งของมนุษย์ย่อมจะนำไปสู่การกำหนดปัญหาที่ควรจะวิเคราะห์เป็นข้อที่สองคือ

ปัญหาข้อที่ ๒ จีนทรมีความสำคัญอย่างไร? หรือมีปัจจัยสำคัญอะไร? จึงมีส่วนผลักดันให้พระยาตากสิน ตั้งตัวได้สำเร็จภายในเวลาเพียง ๗ เดือน และสามารถกู้อิสรภาพของชาติไทยได้สำเร็จ

อภิปราย ความน่าคิดอยู่ตรงที่ว่าพระยาตากสินเห็นความสำคัญของจีนทรมี และรู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์ เมื่อผสมผสานกับความสามารถของพระองค์ความสำเร็จก็เกิดขึ้น ทั้งนี้ผู้เรียนจะสามารถจะวิเคราะห์ "การเป็นผู้มีสายตาไกล" ของพระเจ้าตากสินมหาราช ในฐานะที่เป็นมหาวีรบุรุษในประวัติศาสตร์ผู้ประสบแล้วซึ่งความสำเร็จ (Achievement) ทั้งในขั้นวางแผน (Planning) และขั้นดำเนินการ (Practicing) ซึ่งถ้าผู้เรียนมีการค้นพบ (Discovery) ได้ ความเข้าใจอย่างกระจ่างชัดในข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ย่อมเป็น Concept ในการเรียนรู้ ซึ่งจะยังสติปัญญาความเฉลียวฉลาดให้แก่ผู้เรียนและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งน่าจะเป็นความมุ่งหวังในลักษณะ จุดประสงค์ของการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอนมากกว่าอย่างอื่น

ขั้นที่ ๒ การแสวงหาความรู้โดยการรวบรวมหลักฐาน (Data Collection) เป็นขั้นของการฝึกผู้เรียนให้รู้จักวิธีการค้นคว้าและรวบรวมหลักฐานและข้อมูลต่างๆซึ่งควรอาจ Grids ปรมาณุกรม หรือจัดเตรียมหนังสือหรือเอกสารหลักฐานประกอบการเรียนไว้ในห้องสมุด ได้แก่

๑. พงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ
๒. พงศาวดารฉบับกรมพระปรมานุชิตชิโนรส
๓. พงศาวดารฉบับบริติชมิวเซียม
๔. ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๔ เรื่องจดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศสเข้ามาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา, กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น
๕. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา
๖. จดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี
๗. ข้อมูลประวัติศาสตร์ สมัยบางกอก (สมเด็จพระเจ้าตากสินกับท่านสังฆราชบาทหลวง, วันสำคัญ
ของสมเด็จพระเจ้าตากสิน, รัชสมัยของขุนหลวงตาก) ของศาสตราจารย์ ชจร สุขพานิช
๘. ประวัติศาสตร์ไทย ของขุนวิทย์วชิร
๙. ประวัติศาสตร์สมัยกรุงธนบุรี ของนายเฉลิม อยู่เวียงชัย
๑๐. ประวัติศาสตร์การปกครองของไทยของ วช.ประสังสิต ฯลฯ

ขั้นที่ ๓ การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าข้อมูล (Data Analysis and Evaluation) เป็นขั้นของการตรวจหาข้อบกพร่องผิดพลาดของหลักฐานทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับผู้เขียนและข้อเท็จจริง การใช้ความพยายามเพื่อค้นหาความมีเหตุผล (Rationality) ความคงเส้นคงวา (Consistency) ความเป็นจริง (Reality) และวัตถุประสงค์ (Objectivity) อันแท้จริงของหลักฐาน ซึ่งกระทำได้โดยวิธีการและขั้นตอนดังได้กล่าวแล้วในตอนต้น สำหรับหลักฐานประกอบบทเรียนดังที่หยิบยกมากล่าวไว้ในขั้นที่ ๒ ส่วนใหญ่เป็น Prime Sources) และส่วนที่เหลือ เป็นผลงานของนักประวัติศาสตร์ผู้มีชื่อเสียง เป็นที่รับรองดังนั้นซึ่งมีความเชื่อถือในข้อเท็จจริง

ขั้นที่ ๔ การตีความและสังเคราะห์ข้อมูล (Data Interpretation and Synthesis) เป็นขั้นตอนที่สำคัญคือการนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงที่ผ่านการวิเคราะห์ในขั้นที่ ๓ แล้ว มาพิจารณา อธิบาย วิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นประกอบ แล้วจึงดำเนินการสรุปผสมผสานและสังเคราะห์ข้อเท็จจริง และแนวความคิด เข้าด้วยกันกลายเป็น Concept ของการเรียนรู้

จากหลักฐานดังกล่าวข้างต้นในขั้นนี้จะได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความสำคัญของการไปตั้งฐานทัพที่ จันทบุรีของพระยาตากสินว่า "ความสำคัญของจันทบุรีอยู่ที่ตรงที่ว่าเป็นเมืองท่าที่สำคัญของไทยด้านตะวันออก ซึ่งขณะนั้นมีการติดต่อค้าขายระหว่างไทยกับต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศจีน ที่มีเรือพ่อค้าจีนเป็นจำนวนมาก" เมื่อผสมผสานกับข้อเท็จจริงเบื้องต้นที่ว่า "พระยาตากสินเดิมชื่อสิน มีแม่ชื่อนางนงเฮียง และพ่อชื่อนายโทของ ตำแหน่งนายอากรบ่อนเบี้ย" ย่อมทำให้ผู้เรียนรับรู้และเกิดความคิดว่าพระยาตากสิน

มีคุณสมบัติพิเศษกว่าผู้นำไทยกลุ่มอื่นๆในขณะนั้น เป็นบางประการ เช่นหนุ่มกว่า (อายุเพียง ๓๔ ปี) และที่สำคัญคือ "เป็นคนไทยที่มีเชื้อสายคนจีนผสม เพราะมีพ่อเป็นคนจีน" ดังนั้นย่อมสามารถเข้ากันได้กับกลุ่มพ่อค้าจีนที่ มาทำการค้าขาย ณ เมืองท่าจันทบุรีเพราะโดยปกติแล้ว คนจีนมีนิสัยรักพวกพ้องและชอบให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ยิ่งไปกว่านั้นก็คือพระยาตากสินมี "กองทัพ" เป็นปัจจัยแห่งอำนาจ" (Power) อาจใช้สนับสนุน (Support) การเจรจาเพื่อขอ(ยืม)ความช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่างจากกลุ่มพ่อค้าจีน ซึ่งพระยาตากสิน โดยคุณลักษณะของผู้นำเห็นว่าเป็นไปได้มาล่วงหน้า เรียกได้ว่าเป็น "Foresight" และในที่สุดพระยาตากสินก็ได้ปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้คือ

๑. เรือพ่อค้า ตัดแปลงเป็นเรือรบ
๒. ทรัพย์สินเงินทองของพ่อค้าใช้เป็นกำลังทางเศรษฐกิจไม่ว่าการจัดเตรียมในเรื่องเสบียงอาหาร และในการสร้างความพร้อมให้แก่กองทัพด้วยการจัดหาวัสดุให้แก่เรือรบและกำลังทหาร
๓. ตัวพ่อค้า (ขอยืม) ผูกพันให้เป็นทหารเพื่อช่วยในการรบ
๔. ให้ความร่วมมือของพ่อค้า (ทั้งที่เต็มใจและไม่เต็มใจ)แต่เพื่อกระทำการให้สำเร็จตามแผนและความอยู่รอดร่วมกันทำให้เกิดแรงจูงใจและความจำเป็นที่จะต้องชักชวนสมัครพรรคพวก ทั้งที่เป็นพ่อค้าจีนและญาติมิตร เข้ามาร่วมผนึกกำลังสร้างความเข้มแข็งให้กับกองทัพของพระยาตากสินในเวลาต่อมา
๕. จันทบุรีเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ย่อมใช้เป็นเสบียงกองทัพได้เป็นอย่างดี
๖. จันทบุรีเป็นแหล่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ห่างไกลและปลอดภัยจากการโจมตีของพม่า เวลาเพียง ๗ เดือนจึงเป็นการเพียงพอสำหรับการวางแผนและดำเนินการสร้างฐานกำลังและกองทัพอันเกรียงไกรให้กับพระยาตากสินพร้อมที่จะเคลื่อนทัพมายังธนบุรีหรืออยุธยาได้โดยสะดวก
๗. แง่คิดอื่นๆ (ซึ่งผู้สอนและผู้เรียนจะได้ร่วมกันใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณวิเคราะห์และตีความจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ผสมผสานกับการใช้ความรู้ ความคิด และสติปัญญาให้ได้ข้อเท็จจริงเพื่อพัฒนาไปสู่การเกิดมโนทัศน์ในการเรียนการสอนเรื่องนี้เพิ่มขึ้น

ขั้นที่ ๔ การนำเสนอข้อมูล (Presentation) นับว่าเป็นขั้นที่ยากขั้นหนึ่ง เพราะผู้เรียนต้องใช้ทั้งสติปัญญาความสามารถทั้งทางด้านความรู้ ความคิดและการลำดับเนื้อหาที่น่าสนใจมีคุณค่า มีความสำคัญ มีเหตุผลและชวนให้ติดตามศึกษา เพราะให้ข้อคิดใหม่ๆ

อนึ่งการนำเสนอข้อมูลในชั้นเรียน ซึ่งได้แก่ การรายงาน การอภิปราย การวิจารณ์ และการสนทนา ย่อมเป็นปัจจัยเสริมสร้างพฤติกรรมการเรียนรู้ให้บังเกิดแก่ผู้เรียนเพราะต้องผ่านกระบวนการต่างๆในชั้นเตรียมตัว ซึ่งได้แก่

๑. การกำหนดแนวทางการนำเสนอ
๒. กำหนดเนื้อหาและแนวความคิด
๓. กำหนดวิธีและเทคนิค
๔. การเตรียมอุปกรณ์หรือสื่อการนำเสนอ
๕. การเตรียมบทสรุปและข้อเสนอนั้นะ
- ฯลฯ

ดังนั้นถ้าจะกล่าวโดยสรุปแล้วก็ต้องว่า การเรียนการสอนประวัติศาสตร์โดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นวิธีทางแห่งปัญหาที่สามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และปลูกฝังผู้เรียนให้เกิดปัญหาความรู้ ที่สำคัญก็คือ "การรู้วิธีการแสวงหาความรู้และวิธีการแก้ปัญหาเพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ" อันเป็นประสบการณ์สำคัญที่ทำให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีขึ้น เฉลียวฉลาดสามารถยิ่งขึ้น ในขณะที่ผู้เรียนก็สามารถนำประสบการณ์ต่างๆ ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม ในเวลาหลังจากนั้นได้ช่วย การสอนประวัติศาสตร์แก่นักเรียนวัยต่างๆ ^๓

๑. การสอนประวัติศาสตร์แก่นักเรียนต่ำกว่า ๑๒ ปี ต้องถือหลักว่าควรจะสอนประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐานสำหรับเด็กที่จะออกจากโรงเรียนไป โดยสอนเรื่องราวความเป็นจริงใกล้ๆตัวเด็กก่อน" เรื่องวีรบุรุษ บุคคลสำคัญและเรื่องสมัยโบราณบ้าง เช่นมนุษย์ดึกดำบรรพ์ ดังนั้นในชั้นประถมควรสอน

๑. เรื่องใกล้ตัวหรืออดีตใกล้ตัว
๒. ประวัติศาสตร์สมัยโบราณ หรือสมัยก่อนประวัติศาสตร์
๓. เรื่องบุคคลสำคัญและวีรกรรม
๔. สอนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเด็ก
๕. เรื่องอื่นๆ ที่อาจแทรกเข้าไปได้

การสอน ถ้าทำเป็นหน่วยได้ก็ควรทำอย่างยิ่ง เพราะเด็กจะได้ประสบการณ์หลายชนิดหลายแบบ เช่นการวาดรูป ทำหุ่นจำลอง เขียนเรียงความ ฯลฯ ที่สำคัญคือครูต้องพยายามสร้างความเข้าใจในตัวเด็ก การสอนเรื่องอดีตใกล้ตัว ประวัติท้องถิ่นและครอบครัว

เด็กอายุ ๘ ขวบ มีจินตนาการไปในทางที่ว่าตนเป็นมนุษย์โบราณ เด็กจะได้เรียนรู้ความเป็นอยู่ของมนุษย์สมัยโบราณกับปัจจุบัน เปรียบเทียบกัน

๓. วิจิตร ลิ้นฟ้า, ผศ.ดร. เรื่องเดิม, หน้า ๒๔-๒๕

การสอนชีวประวัติ คือสอนประวัติบุคคลสำคัญ ในชั้นแรกก็เริ่มต้นด้วยเทพนิยายกรีก โรม อินเดีย จีน ฯลฯ ง่าย ๆ ก่อน เมื่อ ๔-๑๐ ขวบ จึงสอนเรื่องซับซ้อนได้ และควรจะเน้นเรื่องคุณธรรมของตัวละครให้มาก

การสอนเนื่องเรื่องจากชีวิตสังคม โดยพยายามให้รู้จักเปรียบเทียบสภาพความเป็นอยู่ในสมัยปัจจุบันกับสมัยโบราณ แต่ครูต้องทำเรื่องให้ง่ายต่อเด็กรุ่นนี้ ให้เห็นว่าความเจริญทางด้านวัตถุที่จำเป็นในสังคม เป็นมาอย่างไร

เด็กวัย ๑๐ - ๑๒ เจริญเร็วมีความอยากรู้อยากเห็นมาก สนใจเรื่องท่องเที่ยวผจญภัยร่วมมือในการวางแผนกิจกรรมได้มาก แต่ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีมาก การจัดแยกหมู่จึงต้องระมัดระวัง รวมทั้งการจัดหาวัสดุให้เหมาะกับเด็กแต่ละเพศ แต่ละวัย และความต้องการของเด็กกับให้สัมพันธ์กับประสบการณ์ที่มีความหมายต่อชีวิตประจำวันของเด็กให้มากที่สุด ให้เด็กได้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการวางรากฐานการเรียนรู้ประวัติศาสตร์อย่างมีแบบแผน การสอนประวัติศาสตร์สากลก็ควรให้เด็กรู้สึกว่าการยอมรับของคตินั้นเป็นผลมาจากความพยายามของมนุษยสัมพันธ์ต่างๆ ร่วมมือกันสร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ของแต่ละชาติก็สอนให้เชื่อมโยงกันตรงเหตุการณ์กัน เช่นสมัยพระนารายณ์ตรงกับสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส ไม่ควรสอนรายละเอียดเกี่ยวกับสงครามมากเกินไป ควรสอนเรื่องการติดต่อทางการค้าการทูต และวัฒนธรรม ครูควรจัดการวิธีสอนของตนเองให้มากชนิดภายในวงกรอบของเนื้อหา ครูที่ฉลาดย่อมจะ plan ๒๒ เป็นหน่วยซึ่งจะยาวสั้นแตกต่างกันไปตามเนื้อหา อาจคลุมบทเรียน ๒-๓ บท หรือบางหน่วยกินเวลา ๖-๘ สัปดาห์ การสอนเป็นหน่วยครูต้องคิดกลวิธีสอนมาใช้มากมายขึ้นและเด็กได้ทำกิจกรรมมากมายร่วมมือกับเด็กรู้จักจดบันทึกเหตุการณ์ด้วยตนเอง แต่ไม่ต้องเป็นแบบแผนจนเกินไป เขียนอนุทินเขียนรายงานบนบัตรเป็นชุดๆ รวมไว้เป็นหน่วย เป็นเรื่องๆ แทนการทำสมุดแบบฝึกหัด

ครูที่สอนประวัติศาสตร์ในวัยนี้แม้ต้องเร่งรัดมากแต่ก็ตั้งให้งานเด็กทำบ้าง และครูต้องระวังการใช้ภาษาให้เด็กเล่าให้ฟังบ้าง แต่ไม่ใช่เอาในตำราเรียน หนังสือซึ่งควรมีทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรอง

การทดสอบปากเปล่าเป็นระยะๆ อาจทำได้ แต่มีหลักอยู่ว่า (๑) ครูไม่ควรถามอย่างเจาะลุ่มให้ถามเกี่ยวกับงานที่ plan ไว้) การทดสอบควรให้มีการแข่งขันกัน เด็กก็จะสนใจ อาจแข่งขันเป็นทีม แล้วให้ถามปัญหากัน ให้อีกฝ่ายผลัดกันตอบ ครูทำหน้าที่เป็นกรรมการ

การแสดงละครที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัยนี้ เพราะเด็กจะได้ประสบการณ์หลายด้าน นับแต่เริ่มต้นทีเดียว ครูช่วยเหลือบ้าง แม้จะไม่ตรงข้อเท็จจริงนัก แต่ก็ส่งเสริมการแสดงออกของนักเรียนในทางสร้างสรรค์สำหรับเด็กเล็กๆ ก็อาจสอนประวัติศาสตร์โดยการใช้การเชิดหุ่น ซึ่งจะเป็ประโยชน์แก่เด็กที่ขี้อาย

การเขียนรายงานทำได้มากกว่ารวมปากเปล่าสำหรับเด็กวัยนี้ แต่ทำให้เขียนเรื่องสั้นๆ ที่ว่าสนใจก็พอทำได้ และเป็นการทำแบบฝึกหัดไปในตัว แต่ต้องคำนึงถึง

(๑) ระวางเรื่องการเลือกเรียน เรื่องที่เหมาะสมให้เด็กทำแบบฝึกหัด เช่น เรื่องการปฏิบัติการ
วีรกรรม ความกล้าหาญกับสิ่งที่เกิดประจำวันที่มีคุณประโยชน์ต่อเด็ก

(๒) แบบฝึกหัดควรรู้ ชัดเจน แต่อย่าให้แห้งแล้ง ต้องเป็นงานที่ทำให้เด็กมีจินตนาการไปสู่
อดีต เช่น อนุทินท่องเที่ยว ฯลฯ

(๓) ครูต้องตรวจรายงานเขียนของเด็ก และดูว่าควรจะมีเพิ่มเติมอะไรลงไปอีก

- การสอนประวัติศาสตร์เด็กต่ำกว่า ๑๒ ขวบอาจทำได้โดยการพาไปชม การปฏิบัติหรือเล่น
ดนตรี โสตทัศนวัสดุก็จำเป็นมาก การรวบรวมภาพเป็นหมวดหมู่ เป็นแบบฝึกหัดในการสอนประวัติศาสตร์

- การรวบรวมสิ่งของ เช่น แสตมป์ จดหมายต่างๆ
- การวาดโบราณวัตถุทางประวัติศาสตร์ เช่น เครื่องอาวุธ
- การจัดนิทรรศการ ควรทำเป็นครั้งคราวในชั้น
- การทำหุ่นจำลอง
- ดนตรี เพลงพื้นเมือง

ถ้าสามารถทำได้ก็ควรจัดห้องประวัติศาสตร์ขึ้นโดยเฉพาะ ตัวอย่างการจัดห้องประวัติศาสตร์

เรื่อง "การอพยพไปยังภาคตะวันตกของสหรัฐอเมริกา"

๑. มีภาพเมืองสมัยบุกเบิก ถนนหนทาง ยวดยาน ฯลฯ
๒. มีภาพเส้นทาง เดินทางกองคาราวาน และชีวิตของพวกนี้
๓. สังคมอินเดียแดง
๔. จำลองหุ่นอุปกรณ์เครื่องใช้ในสมัยนั้น
๕. แผนที่ U.S.A. ต่างๆ
๖. หนังสือที่เกี่ยวข้องหลายชนิด
๗. วัสดุที่ประชาชนใช้ในการยังชีพ

แล้วให้เด็กทำรายงานประจำเทอม อาจใช้หัวเรื่องว่า "ความสำคัญของการขนส่งคมนาคม" แล้ว
พยายามโยงไปสู่วิชาอื่นๆ เนื้อหาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง วิธีการค้าเงินการสอนก็เป็นไปตามชั้นที่เรียน จากวิธีสอน
ทั่วไปมาแล้ว

การสอนประวัติศาสตร์แก่เด็กวัย ๑๒-๑๔ ปี

การสอนประวัติศาสตร์สำหรับเด็กวัยนี้ควรต้องคำนึงถึงความเจริญทางร่างกาย จิตวิทยาและสิ่งแวดล้อม
ของเด็กให้มาก เพราะเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงมาก เด็กอย่างเข้าวัยรุ่น ในขณะที่เด็กต้องฝึกหัด

การตัดสินใจที่ถูกต้อง มีความเป็นพลเมืองที่แก่แก่ด้วย การสอนประวัติศาสตร์ก็ต้องแล้วแต่ความมุ่งหมายของการมัธยมศึกษาของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตามในกรณีที่เด็กไม่เรียนต่อก็ควรให้ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติตนทั้งหมด โดยเน้นเรื่องที่เด็กพอจะเข้าใจปัจจุบัน ส่วนจะสอนประวัติศาสตร์มากน้อยแค่ไหนก็ต้องพิจารณาในทางปฏิบัติ เวลา วัสดุ การสอนประวัติศาสตร์ไทย (ประวัติศาสตร์ชาติตน) ก็ควรให้สัมพันธ์กับชาติอื่น ให้เด็กเข้าใจง่าย ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเข้าใจอิทธิพลวัฒนธรรมที่เกี่ยวพันกันทุกด้าน ให้เด็กรู้สึกว่าเป็นสมาชิกคนหนึ่งของโลก

- ครูอาจสอนเรื่องอารยธรรมของมนุษย์
- ให้นักเรียนเรียนประวัติศาสตร์ชาติอื่นที่มีความคล้ายคลึงกัน
- ให้ศึกษาความเจริญด้านต่างๆ สอนแบบ Topic โดยอาศัยวิธีสอนแบบอภิปรายและใช้ปฏิบัติการที่จะสร้างความเข้าใจในชาติอื่นๆ
- ประวัติศาสตร์ที่ควรสอนมี National history, world history และเรื่องสำคัญหรือประเทศอื่นๆ โดยครูขยายเนื้อหาหลักสูตร เองเองเพื่อให้เด็กรู้จักคิดบ้าง
- เด็กเป็นวัยที่เริ่มสร้างความเข้าใจในนานาชาติได้ จึง (๑) ไม่ควรสอนเรื่องการสงครามหรือการซุกซนที่จะเหยียดชังเกินไป

(๒) เด็กเข้าใจแสดงความคิดอย่างใช้ปัญญาและมีศีลธรรมแล้ว จึงควรสอนเรื่องผลอิทธิพลของศาสนาต่างๆ อิทธิพลของวิทยาศาสตร์การแพทย์ในประวัติศาสตร์

(๓) สอนเรื่องที่ดีเพื่อสันติภาพและสันติธรรม แม้เด็กวัยนี้จะชอบการทหาร และวีรบุรุษโดยเฉพาะเด็กชอบ ครูก็ควรให้เด็กเข้าใจอุดมคติของโลก ทราบวิกรรมและความพยายามที่เกิดจากการสงคราม ครูไม่โฆษณาชวนเชื่อแต่ให้เด็กสรุปคิดเอาเอง ให้เด็กเรียงความเจริญที่เกิดจากการร่วมมือระหว่างประเทศ เช่น U.N.O. สภากาชาดสากล ฯลฯ

วิธีสอนเด็กวัยนี้ต้องกว้างขวาง ครูสามารถดัดแปลงวิธีสอนเด็กวัย ๑๒ ขวบ มาใช้ได้บ้างวิธีสอนที่พอจะใช้ได้มี

๑. การสอนประวัติศาสตร์โดยใช้การพูดอธิบาย (Oral lesson) ซึ่งครูแสดงบทบาทเสียเป็นส่วนใหญ่เพราะเวลานั้น การสอนปากเปล่ามีประโยชน์หลายทางเช่นใช้ปลูกความสนใจเด็กในเรื่องใหม่ อธิบายเบื้องต้น แนวเทคนิคใหม่ อธิบายประวัติศาสตร์ให้ง่าย แต่ไม่ใช่การบรรยายแล้วให้เด็กจดโน้ตที่นิยมกันมากก็คือ ถาม-ตอบ ในชั้นอภิปรายแต่ต้องระวัง เพราะว่าวิธีนี้จะได้ผลก็ต่อเมื่อเด็กมีความรู้พื้นฐานมาก่อนบ้างในเรื่องที่จะอภิปรายเรื่องมาก ครูก็ต้องอธิบายจุดสำคัญเสียก่อนให้เด็กอ่านจากตำราอื่นๆ แล้วแยกเป็น ๒ ฝ่าย ผลักกันถาม - ตอบ ครูคอยจดข้อสำคัญของบนกระดานดำ แล้วให้เด็กทั้งหมดจดลงสมุดตอนท้ายชั่วโมง ครูอาจใช้กลวิธีอื่นๆ แขนงก็ได้ วิธีนี้จะได้ประโยชน์มาก เพราะเด็กได้ความรู้ ได้ร่วมมือ ครูต้อง

คอยดูความยากง่ายของคำถาม บางทีก็วิจารณ์ ซึ่งทำให้เด็กเรียนอย่างมีชีวิต อุปกรณ์การสอนก็ต้องมีประกอบ เด็ก ๑๒ - ๑๔ ปี ควรฝึกการจดโน้ตได้บ้างแล้ว เพราะต่อไปเด็กต้องใช้เป็นประโยชน์เด็ก ทำให้รู้จักย่อวิธีสอนให้จดโน้ตประวัติศาสตร์ อาจทำได้โดยขั้นแรกแจก เรื่องที่จะอภิปรายให้ ครูจดหัวข้อสำคัญของบนกระดานคำ แล้วให้เด็กลอกลงในสมุดโน้ต ต่อมาก็ให้รู้จักจดเองบ้าง สุดท้ายครูก็ให้แต่หัวเรื่อง เด็กไปทำโน้ตเอาเอง ข้อสำคัญครูไม่ควรเคร่งครัดเกินไป จิตวัลลุดันคว่าประกอบให้เพียงพอ วิธีการสอนปากเปล่าที่ไม่ควรนำมาใช้อย่างยิ่งกับการสอนประวัติศาสตร์ก็คือ

- ก. ครูให้นักเรียนจดตามคำบอก หรือจดบนกระดานคำทั้งหมด เพราะเด็กเป็นผู้ชีวิตตามแต่อย่างเดียว ไม่ใช่ความคิด ไม่มีความหมาย
- ข. ให้เด็กทำเครื่องหมายข้อสังเกตุสำคัญ ตามที่ครูสั่ง วิธีนี้เป็นวิธีใช้กับนิสิตผู้ใหญ่ สมุดโน้ตของเด็กควรมีภาพ แผนที่ แผนที่ ทิวทัศน์ที่หามาทำมาประกอบ มีที่ว่างไว้ทำแผนภูมิ Genealogical Tables และแบบฝึกหัด เพราะเด็กวัย ๑๒ - ๑๔ มีความคิดเสรีที่จะเขียนเป็นบ้างแล้ว โดยหาอ่านจากหนังสืออื่นๆ
๒. การเขียนรายงานเป็นบุคคลหรือเป็นหมู่ โดยให้เลือกเนื้อหาตอนที่เขาสนใจ
๓. การเล่นเกม และ เชิดหุ่นยังคงใช้ได้อยู่
๔. การได้วาดตามแบบประชาธิปไตย แต่การเลือกเรื่องที่ทำให้เด็กเห็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มรดกวัฒนธรรม และความหายนะจากสงคราม
๕. การให้ทำงานเป็นหมู่ไปค้นคว้ามารายงานหน้าชั้น ควรจะเปลี่ยนงานล่วงหน้าให้คิดใช้เวลา ๒-๓ สัปดาห์ วิธีการนี้ส่งเสริมทักษะความร่วมมือของเด็กแต่ละคน เพราะแต่ละคนก็ได้ทำงานตามถนัด เช่น เขียนรายงาน วาดรูป ทำแผนที่ ฯลฯ ยังได้มีการจัดนิทรรศการเรื่องที่เรียน โดยเด็กทำเองแล้ว เด็กยังได้ประสบการณ์มากยิ่งขึ้น
๖. การจัดทัศนศึกษา ทำได้ง่าย มีคุณค่าสำหรับเด็กวัยนี้ แต่ต้องไม่ได้กลุ่มในและต้องเตรียมตัวเด็กก่อนไป บางทีก็อธิบายแนวคำถามให้ไปหาคำตอบระหว่างไปเที่ยวเชิญวิทยากรมาบรรยาย ควรเปลี่ยนเรื่องโบราณให้สัมพันธ์กับเรื่องปัจจุบัน การทัศนศึกษา ถ้าวางแผนดีแล้วจะได้ผลคุ้มค่าเสมอ เพราะเด็กได้เห็นโบราณวัตถุอันจะนำให้เด็กมีจินตนาการไปสู่อดีต

การสอนประวัติศาสตร์แก่เด็กวัย ๑๔ - ๑๕ ปี

เด็กที่เรียนมาถึงขั้นนี้จะมีน้อย ทั้งนี้เพราะสาเหตุทางสังคม สถิติปัญญาความสามารถ เศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามถ้าเด็กมีฐานะทางเศรษฐกิจดีแล้วก็มักจะเรียนต่อ ดังนั้นการสอนจึงต้องคำนึงถึงว่าเด็กจะไปเรียนต่อมหาวิทยาลัยหรืออาชีวศึกษา จะเป็นข้าราชการ นักบริหาร ครู วิศวกร แพทย์ ฯลฯ เด็กวัยนี้ควรได้

รับความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ เข้าใจสังคม เข้าใจนานาชาติ ปัญหาปัจจุบัน เข้าใจความร่วมมือระหว่างประเทศ เข้าใจเหตุการณ์ รู้จักคิดค้นอย่างมีเหตุผลเที่ยงธรรม ฯลฯ จึงควรเรียนประวัติศาสตร์ที่จะเป็นรากฐาน เมื่อเด็กแยกความสนใจความถนัด จึงให้เรียนประวัติศาสตร์อย่างละเอียด เฉพาะบางพวก เช่น อักษรศาสตร์ ส่วนพวกวิทยาศาสตร์ก็เรียนบางส่วน จุดมุ่งหมายที่ให้เด็กวัยนี้เรียนประวัติศาสตร์ก็มี

๑. เพื่อเตรียมตัวสอบเข้าเรียนต่อในอุดมศึกษา
๒. ช่วยให้จิตใจเด็กมีวุฒิภาวะรู้จักวิพากษ์วิจารณ์มีเหตุผล สามารถแก้ปัญหาปัจจุบันได้ สนใจ

ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคม ศาสนา และการเมือง

๓. เป็นคนรู้จักคุณค่ามรดกวัฒนธรรม
๔. รู้ประวัติศาสตร์ไทยและการร่วมมือของนานาชาติ ในอันที่จะสร้างเสริมอารยธรรม

ของโลก

๕. ให้รู้จักรับผิดชอบในฐานะ เป็นพลเมืองของสังคมประชาธิปไตย
๖. ในการสอนประวัติศาสตร์โลกควร เน้นความเจริญก้าวหน้าที่มนุษย์ช่วยกันสร้างการเลือก

เนื้อหาที่ให้ลึกซึ้งเฉพาะบางปัญหา ควรมีเนื้อเรื่องดังนี้

- (๑) ให้เรียนความเจริญด้านต่างๆ ของโลก เช่น ประชาชาติ ศิลปวัฒนธรรม และที่สำคัญก็คือ ศาสนา

สำคัญๆ ของโลก

- (๒) ให้ศึกษาเนื้อหาหลังศตวรรษที่ ๑๔ และเหตุการณ์อันเป็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ

ของโลก

- (๓) ส่วนข่าวปัจจุบัน แม้มีผู้ตกเสียงกันมากกว่าควรจะสอนเด็ก ๑๕ - ๑๘ ปีหรือไม่ลดลงมา

ให้เป็นหน้าที่ของครูสอนประวัติศาสตร์สอนโยงได้ แต่ไม่ให้เรียกชื่อว่าเป็นวิชาประวัติศาสตร์

วิธีสอนที่เหมาะสมกับเด็กวัยนี้ก็มี

๑. การบรรยาย lecture ใช้ได้บ้าง อย่าใช้ทั้งหมด เพราะเป็นวิธีสอนในมหาวิทยาลัย ในการบรรยายก็ต้องแปลนย่อวงศ์ เขียนหัวข้อที่พูดลงบนกระดานดำไม่ให้เด็กจดตามคำพูดแต่ให้รู้จักย่อ จับใจความเอง หรือช่วยกันสรุปให้ชัด

๒. การอภิปราย ให้แตกต่างไปตามกลุ่มของเด็ก อาจใช้วิธีตั้งเรื่องให้อภิปราย หรือทำpanel discussion เด็กจะได้ร่วมมือกัน เกิดความมั่นใจ เกิดความคิดใหม่ๆ ครูคอยควบคุมให้อภิปรายในกรอบของเนื้อหาโดยให้มีการเตรียมเนื้อหามาก่อน ถ้าไม่มีความรู้แล้วจะอภิปรายไม่ได้และยังเหยิง

๓. ให้ศึกษาเอง ถ้ามั่นและคิดเอง สอนให้รู้จักอ่านจากตำราและหนังสืออื่นๆ รู้จักเลือกหนังสือใช้ห้องสมุด รวบรวมความคิด ฯลฯ

๔. รู้จักใช้วัสดุประกอบการเรียน ค้นคว้า

๕. ให้เขียนรายงานเป็นบ้าง ค้นคว้าทำรายงานสั้นๆ แสดงความคิดเป็นของตนเอง
 ๖. ให้ทำโน้ต ให้เรียบร้อย ดูร่อง โดยให้ทำเป็นแผ่นๆ มีแผนที่ แผนที่ แผนที่ ฯลฯ ตลอดจนบทความที่คัดมาติด แล้วเย็บรวมเป็นเล่ม ต่อไปในชั้นอุดมศึกษา เด็กก็จะทำงานเรียนได้ดีขึ้น
 ๗. สอนโดยให้ดูภาพยนตร์ และอุปกรณ์การสอนประกอบ
 ๘. ให้ตั้งสมาคมเพื่อการศึกษาประวัติศาสตร์โดยมีสมาชิก อาสาสมัครเอง ค่าดำเนินงานเองครูเป็นที่ปรึกษา แล้วดำเนินงาน เช่น
 - อ่าน อภิปราย (paper) ประวัติศาสตร์ร่วมกัน
 - ไปชมสถานที่ทางประวัติศาสตร์
 - ชมหอเก็บเอกสาร
 - ผลิตเอกสารในชั้น
 - จัดตั้ง Current Affairs Clubs, etc. แล้วดำเนินการอภิปรายชี้แจงหากัน
- เด็กวัย ๑๕ - ๑๘ ควรให้ได้จัดกิจกรรมมากมาย แต่วิธีสอนเหล่านี้ต้องขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ทักษะของพ่อแม่ ความกระตือรือร้นของครู "

การสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

๑. ในแง่ของครูที่สอนประวัติศาสตร์สากลหรือต่างประเทศ ความหมายของ Local History ก็คือ Thai History ซึ่งมีทางและควรค่าที่ผู้สอนจะได้เปรียบเทียบให้เห็นความสัมพันธ์และคุณค่าสำหรับชนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "เยาวชนไทย" เพื่อให้เขาได้ทราบ Fact ได้แลเห็นข้อดี และข้อบกพร่องในส่วนที่เป็นข้อบกพร่องในกระบวนการ ระบบ หรือสิ่งใดๆของประวัติศาสตร์ชาติไทย ควรอย่างยิ่งที่ครูและนักเรียนจะได้มีการ อภิปราย (Discussion) วิเคราะห์ (Analysis) และสังเคราะห์ (Synthesis) เพื่อให้ได้แก่นแท้ของข้อเท็จจริง (Facts) แต่ละเรื่อง นั่นแหละจะนำมาซึ่ง (Concepts) อันมีคุณประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนหรือแม้แต่ตัวผู้สอนเองและรวมถึงประเทศชาติเป็นส่วนรวมด้วย

๒. ในแง่ของครูประวัติศาสตร์ไทยโดยทั่วไปในความหมายของ Local History หมายถึงประวัติศาสตร์ไทยเฉพาะส่วนของภาคต่างๆ ชุมชนต่างๆ เช่น

- ๒.๑ ภาคเหนือ ได้แก่ประวัติศาสตร์ล้านนาไทย
- ๒.๒ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ประวัติศาสตร์อีสาน
- ๒.๓ ภาคใต้ ประวัติศาสตร์ภาคใต้

ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องราวที่มีความสำคัญและควรค่าแก่การหยิบยกขึ้นมาศึกษาวิเคราะห์และวิจารณ์ รวมทั้งการเปรียบเทียบเป็นบางเรื่องบางประการอีกด้วย

๓. ในแง่ของครูประวัติศาสตร์ในแต่ละท้องถิ่น ความหมายในลักษณะนี้ก็คือ History เฉพาะท้องถิ่นส่วนกลางที่เป็นแหล่งที่ตั้งของชุมชนหรือโรงเรียนนั้นๆ เช่น

๑. เชียงใหม่ ได้แก่เรื่องราวของเจ้าคารารักษ์มัย คอยสุเทพ การรวมไทยเพื่อเข้ากับของ ร.๕ ครูบาศรีวิชัย เรื่องราวของประวัติศาสตร์ล้านนาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยิ่งใหญ่ของราชวงศ์เมงราย นับตั้งแต่พระเจ้าเมงรายมหาราช ซึ่งเป็นปฐมกษัตริย์ไปจนถึงพระเจ้ามกุชสุทธีวงศ์ ซึ่งเป็น กษัตริย์ลำดับที่ ๑๕

ข้อที่น่าสังเกตก็คือประวัติศาสตร์ล้านนาไทย และประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์มีความหมายและความสำคัญต่อเนื่องและมีผลกระทบซึ่งกันและกัน จึงสามารถและน่าที่จะนำมาวินิจฉัยเปรียบเทียบเพื่อให้ได้ Idea และ Concept ในเรื่องเหล่านี้

๒. ลำปาง - ทิพย์ช้าง พระยาภาวี่ละ ฯลฯ การต่อสู้กับพม่า
๓. เชียงราย - พระยาจำเมือง
๔. นครราชสีมา - คุณหญิงโม
๕. ภูเก็ต - ท้าวเทพสตรีและท้าวศรีสุนทร
๖. นครศรีธรรมราช - พระยานคร
๗. กาญจนบุรี - สะพานข้ามแม่น้ำแคว ไทรโยค การเสด็จประพาสต้น ร.๕ , การค้นหาหลักฐานประวัติศาสตร์ที่ตำบลบ้านเก่า
๘. จันทบุรี, ธนบุรี - พระเจ้าตากสินมหาราช

สำหรับกระบวนการเรียนการสอนซึ่งอยู่กับเทคนิคของผู้สอนในอันที่จะ เชื่อมโยงหยิบยก หรือสอดแทรกเนื้อหาหรือเรื่องราวเข้าไปในวิชาประวัติศาสตร์เป็นส่วนรวมได้เสมอ ถ้าครูมีอุดมการณ์และตั้งใจจริงที่จะปลูกฝังและพัฒนาเยาวชน เพื่อให้มีวิวัฒนาการไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของชาติในอนาคต

ตัวอย่างแนวคิดเพื่อสอนประวัติศาสตร์บางเรื่อง

๑. การสอนประวัติศาสตร์สากล เรื่องประเทศอินเดียข้อเท็จจริงบางประการก็คือ พระพุทธศาสนาจากอินเดียผ่านลังกาได้แผ่อิทธิพลและแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย พ่อขุนรามคำแหงรับและสถาปนาขึ้นเป็นศาสนาประจำชาติ เจริญและมีวิวัฒนาการเรื่อยมาจนปัจจุบัน ถ้าดูในแง่หลักการหรือทฤษฎีแล้ว ความมั่นคงน่าจะเกิดขึ้น แต่ความเป็นจริงแล้วมนุษย์เราพุทธศาสนาของโลกไม่ได้อยู่ที่ไหนทั้งๆที่อินเดียเองพุทธศาสนาก็ได้ถูกกลืนโดยศาสนาพราหมณ์ ชาวอินเดียกลายเป็น Hindu ไปเป็นส่วนใหญ่ ส่วนจำนวนผู้นับถือพุทธศาสนาในอินเดียอยู่ในสภาพ "Not Avail lable" จึงน่าแปลกใจ และน่าจะทบทวนวิวัฒนาการของพุทธศาสนาในประเทศไทยเสียใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้แก่การเคร่งครัดประพฤติตามหลักธรรมพุทธศาสนา เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า พุทธศาสนาชนพม่า เคร่งครัดมากกว่าไทย

ในแง่แบบการเมือง (Political Syiten) ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยของอินเดียก็เช่นกัน ถ้าหากหยิบยกขึ้นเปรียบเทียบกับของไทยแล้วจะเห็นได้ว่า การสถาปนาสภาพประชาธิปไตยของอินเดียเป็นไปภายหลังไทย (๒๔๗๕) (อินเดีย ๑๙๔๘-๒๔๘๑) แต่โครงสร้าง (Pol. Structure) และกระบวนการทางการเมือง (Pol. Proces,) นั้นมันคงต่างกันมาก เพราะฉะนั้นแง่คิดบางประการคือสำหรับผู้เรียนและผู้สอนก็คือทำอย่างไร ระบบและกระบวนการเรียนไทยภายใต้ระบอบการปกครองแบบ Democracy จะมีมั่นคงและเชิดชูเกียรติภูมิ ตลอดจนเอกลักษณ์ของชาติไทยในอนาคตได้ คำตอบก็คือเราต้องศึกษา Fact ในอดีตทั้งหมด ซึ่งจะนำไปสู่การมีศรัทธาและรู้คุณค่า (Valne) ของความเป็นประชาธิปไตย ต่อจากนั้นจะต้องมีและฝึกอุดมการณ์ (Ideology) ร่วมกันและสร้างปรัชญา (Philosophy) ของไทยเสียใหม่ ทั้งนี้จะต้องอยู่บนรากฐานของความเป็นจริงทั้งในแง่การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม สุดท้ายก็คือกระบวนการเชิงปฏิบัติ ซึ่งต้องการเวลาพัฒนาอย่างจริงจังอีกระยะหนึ่งก่อน แต่ก็น่าจะหวังได้ว่า อนาคตน่าจะไม่ใช่เลื่อนลอยไร้คุณค่าจนเกินไปนัก

๒. การสอนประวัติศาสตร์ ซึ่ง? Concept ที่น่าจะได้ก็คือปัญหาประชากรด้วย (Population Explotion or Over Population) น่าจะเตือนสติให้คนไทยหันมาสนใจเอาจริงเอาจังกับเรื่องประชากรศาสตร์ (Population Study) หรือแม้แต่การควบคุมจำนวนประชากร (birth Controled) ด้วยปัญหาอุทกภัย, การทำสงครามภายใน และแม้แต่การหลงยึดคติเก่าๆของจักรพรรดิแมนจู ซึ่งนำไปสู่การถูกมหาอำนาจตะวันตก แม้อธิพลเข้าครอบงำในตอนต้นของคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ จนเกือบจะหมดความเป็นเอกราชก็น่าจะเป็นอุทาหรณ์ให้แก่มวลชนชาวไทย ได้รู้จักปรับตัว เสียสละ เพื่อชาติไทยกันบ้าง หรืออย่างน้อยก็ควรจะมีมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

๓. การสอนประวัติศาสตร์ไทย เช่นในสมัยอยุธยา Concept ประการนี้ก็ได้อีกการรวมไทยเพื่อให้เข้าด้วยกันในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งชี้ให้เห็นความสามารถและความเห็นการณ์ไกลซึ่งของบรรพบุรุษไทย ซึ่งจะต้องสร้างความเป็นเอกฉันท์ให้กับชาติด้วยการรวบรวมชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงจะยิ่งใหญ่และอยู่รอด ไม่ใช่ปล่อยให้ลูกหลานหรือคนไทยบางหมู่บางเหล่าคิดแบ่งแยก อีสานไปรวมกับลาวและมอญอย่างในปัจจุบัน

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างพระบรมไตรโลกนาถกับพระเจ้าติโลกราช แห่งลานนาไทยก็อาจหยิบยกขึ้นวินิจฉัย และวิจารณ์เพื่อให้ได้ข้อคิดด้วย

๔. ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ก็เช่นกัน Concept บางประการก็ได้แก่การรวม เชียงใหม่และลานนาไทยทั้งหมดเข้ากับราชอาณาจักรไทยของ ร.๕ โดยอาศัยนโยบายรับเจ้าคารารักษ์

ราชิดาเจ้า เชียงใหม่มาเป็น พระสนม เอนกนอกจากนี้ก็ยังมีการมีความสัมพันธ์ระหว่างวีรบุรุษล้านนาไทย เช่น พระยาภาววิละ พระยาเจ้าบ้าน และคนอื่นกับไทยในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประมาณ รัชกาล สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จนถึงรัชกาลพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตามลำดับ เป็นต้น

การสอนข่าวและเหตุการณ์ในปัจจุบัน ^๔

ความหมายของข่าวและเหตุการณ์ปัจจุบัน (Current events) หมายถึง เรื่องราวและเหตุการณ์สำคัญของโลกหรือสังคมซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นไม่นานนักต่อเนื่องกันมา จะเสร็จสิ้นหรือยังไม่เสร็จสิ้นก็ได้ และรวมทั้งปัญหา ข้อขัดแย้ง สถานะการณ์ และแนวโน้มของเหตุการณ์ต่างๆ เช่น ข่าวสงคราม ข่าวเศรษฐกิจขึ้นป่วน ข่าวการสืบราชการลับ ข่าวการเมือง ฯลฯ ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้มิได้เขียนไว้ในตำราเรียนหรือกำหนดไว้ในหลักสูตร

การศึกษาถึงเหตุการณ์ปัจจุบันเน้นการศึกษาแบบวิเคราะห์และวิจัย ประเด็นต่างๆ มากกว่าศึกษา แต่เพียงว่าเหตุการณ์นั้นๆ มีอะไรเกิดขึ้นตามที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ หรือข่าวที่ได้ยินได้อ่านมาเท่านั้น

ความมุ่งหมายของการสอนข่าวและเหตุการณ์ปัจจุบัน

๑. เพื่อฝึกให้นักเรียนสนใจ ติดตามให้ทันเหตุการณ์ปัจจุบันของสังคมซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่แทบทุกวันอย่างสม่ำเสมอ
๒. เพื่อให้นักเรียนสนใจต่อบ้านเมือง ต่อปัญหาของสังคม ห่วงใยต่อปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะบางปัญหาอาจนำความ เสื่อมเสียมาสู่ตนและสังคม ความเข้าใจในปัญหาอย่างแท้จริงจะนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างได้ผล
๓. เพื่อฝึกให้รู้จักพิจารณาและกลั่นกรองข่าวที่ทราบมาว่ามีข้อเท็จจริง ควรเชื่อหรือไม่เพียงใด เพื่อจะได้ไม่หลงเชื่อคำโฆษณาหรือข่าวที่ไม่ตรงข้อเท็จจริง
๔. เพื่อฝึกให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล มีวิจารณ์ตามกระบวนการของประชาธิปไตย คือรู้จักฟัง รู้จักให้ข้อคิด เห็นและ เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น

วิธีสอนเหตุการณ์ปัจจุบัน

มีวิธีการอยู่หลายวิธีที่ใช้สอนเหตุการณ์ปัจจุบัน ครูไม่ควรใช้แต่เพียงวิธีใดวิธีหนึ่ง เพราะแต่ละวิธีเน้นต่างกัน ทั้งในด้านวัตถุประสงค์ และอุปกรณ์การสอน

วิธีที่ ๑ วิธี direct approach วิธีนี้เน้นจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมทักษะในการรู้จักติดตามความเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าของ เหตุการณ์ปัจจุบันในสังคมอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติของพลเมืองดี ในสังคมประชาธิปไตย ครูควรส่งเสริมการฝึกทักษะดังนี้คือ

- เขียนรายงานเกี่ยวกับปัญหาหรือเหตุการณ์ปัจจุบันตามที่ได้ศึกษาค้นคว้ามา
- การรู้จักเลือกข่าวหรือเหตุการณ์ที่สำคัญ มีสาระน่าสนใจ หรือเป็นข่าวเกี่ยวกับปัญหาปัจจุบันที่สังคมกำลัง เผชิญอยู่

๔. นิมนทล ทศวัฒน์ ระเบียบวิธีสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยม, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๕๒๐ หน้า ๔๔-๔๑

- การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุม และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

วิธีการ

๑. กำหนดวันที่แน่นอนสัก ๑ ครั้งต่อสัปดาห์ เช่น วันศุกร์ หรือวันจันทร์ สำหรับรายงานข่าว
๒. กำหนดเวลาประมาณ ๕-๑๐ นาที ในช่วงโมงสอนสังคมศึกษา เพื่อรายงานหรืออภิปรายเหตุการณ์ปัจจุบัน
๓. การรายงานอาจให้นักเรียนแต่ละคนรายงานปากเปล่า โดยผลัดเปลี่ยนกัน หรืออาจใช้การอภิปรายกลุ่มก็ได้
๔. แนะนำให้นักเรียนเตรียมตัวมาล่วงหน้าให้พร้อม โดยอ่านจากแหล่งข่าว เช่น หนังสือพิมพ์ เอกสารต่างๆ ทำโน้ตย่อสั้นๆ ใช้เป็นแนวเวลาเสนอข่าว หรือเวลาอภิปราย
๕. ทหาอุปกรณ์ เช่น ภาพเหตุการณ์ประกอบในรายงาน
๖. ครูอาจวางแผนการติดตามข่าว โดยแบ่งเป็นเหตุการณ์ของท้องถิ่น เหตุการณ์ภายในประเทศและต่างประเทศก็ได้

อุปกรณ์

- หนังสือพิมพ์โรงเรียน (ถ้ามี)
- หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นรายวัน
- วารสาร, นิตยสารต่างๆ
- โทรทัศน์
- วิทยุ

วิธีที่ ๒ วิธี indirect approach วิธีนี้ตรงข้ามกับวิธี direct approach คือถือว่า current events เป็นเพียงสิ่งประกอบอย่างหนึ่งของหัวข้อ หรือเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ในวิชาสังคมศึกษา ฉะนั้นวิธีนี้จึงใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หรือเหตุการณ์เฉพาะคราวมาประกอบกับเรื่องที่กำลังเรียน เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสนใจเรื่องที่เรียน และยังเชื่อมโยงไปสู่เรื่องราวในอดีตให้เข้าใจได้ดีขึ้น เช่น เมื่อสอนเหตุการณ์ในสงครามโลกครั้งที่ ๑ ครูก็อาจเอาเหตุการณ์สงครามปัจจุบันในเวียดนาม ในเขมร มาประกอบ และเปรียบเทียบ ซึ่งจะทำให้นักเรียนมองเห็นภาพและเข้าใจเหตุการณ์ในอดีตได้ดี

หลักการอย่างเดียวกันนี้ สามารถนำไปใช้สอนวิชาภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การปกครอง ฯลฯ ได้ดีเช่นเดียวกัน

วิธีการ วิธีการที่ใช้ส่วนใหญ่ใน indirect approach คือ การบรรยายและการอภิปราย การให้นักเรียนทำกิจกรรมประกอบ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสอนที่สำคัญยิ่ง กิจกรรมอาจจัดให้ทำดังนี้

- ทำสมุดภาพ หรือรวบรวมภาพเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา
- จัดป้ายนิเทศ (bulletin board display)
- ทำเอกสารเล่มเล็ก (Booklets)
- วิจารณ์ข่าว สรุปข่าวประจำวัน

วิธีที่ ๓ วิธี Inclusive approach เป็นวิธีผสมระหว่าง ๒ วิธีแรก โดยยึดหลักว่านักเรียนควรได้เรียนรู้เนื้อหาตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสังคมศึกษา และรู้ความเป็นไปของสังคมปัจจุบันอย่างกว้างขวางตามวิธีนี้จึงต้องจัดโครงร่างของหลักสูตรเสียใหม่ โดยเลือกกำหนดหัวข้อสำคัญๆ ซึ่งอาศัยเนื้อหาของสังคมศาสตร์ และเนื้อหาของ Current events มาให้นักเรียนได้ศึกษา ตัวอย่างเช่นสอนเรื่องปัญหาการแผ่ขยายของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ก็ควรจะรวมกล่าวถึงด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และการเมืองด้วย หรือเมื่อศึกษาถึงปัญหาการแบ่งผิวในสหรัฐอเมริกา ก็ควรทราบมูลเหตุเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา การปกครอง และอาจรวมไปถึงด้านมนุษยวิทยา และจิตวิทยาสังคมด้วย ตามลักษณะที่ว่ามานี้ ก็คือ สร้างหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ (correlated curriculum) นั่นเอง และการสอนแบบนี้ถือว่า current affairs เป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของเนื้อหาปรกติที่มีอยู่ในวิชาสังคมศึกษา

วิธี inclusive ให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนในการเพิ่มความเข้าใจในเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยอาศัยภูมิหลังของอดีต และสร้างความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ของโลกปัจจุบันกับความเป็นมาในอดีตของเหตุการณ์นั้นๆ

กิจกรรม วิธีนี้ส่งเสริมให้นักเรียนในชั้นมัธยม โดยเฉพาะมัธยมศึกษาตอนปลาย ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนเหตุการณ์ปัจจุบันมากกว่าระดับใดๆ อาทิเช่น การจัดตั้งชมรม current events club ชมรมประวัติศาสตร์ ชมรมปาฐกถา และโต้วาที ฯลฯ

อุปกรณ์ที่ใช้ในการสอนเหตุการณ์ปัจจุบัน

๑. หนังสือพิมพ์โรงเรียน
๒. หนังสือพิมพ์รายวัน
๓. นิตยสาร, วารสารต่างๆ
๔. โสตทัศนวัสดุ (audio - visual aids) เช่น วิทยุ โทรทัศน์ filmstrip ภาพยนตร์ ฯลฯ

วิธีเลือกอุปกรณ์

๑. เลือกวารสาร นิตยสาร หนังสือ ที่ให้ความรู้ถูกต้อง ให้ค่านิยมดี น่าสนใจ และส่งเสริมแนวความคิดสร้างสรรค์แก่สังคม

๒. เลือกโสต -ทัศนวัสดุ เช่น ภาพ หรือภาพยนตร์ ที่นำมาประกอบให้สอดคล้องกับเรื่องในบทเรียน

วิธีการและกิจกรรมในการสอนเหตุการณ์ปัจจุบัน

๑. เตรียมเรื่อง หรือข่าวของเหตุการณ์ปัจจุบัน (current news) มาล่วงหน้าให้พร้อมเลือกเหตุการณ์ที่สำคัญที่สุดในสัปดาห์จากหนังสือพิมพ์หรือจากเอกสารอื่นๆ
๒. รวบรวมภาพประกอบและทำโน้ตย่ออื่นๆ อาจใช้เวลาเตรียมเป็นสัปดาห์หรือเป็นเดือนสะสมภาพประกอบที่ละเอียดละน้อย
๓. ค้นคว้าจากหนังสือและเอกสารต่างๆ ที่ให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหานั้น เช่น จาก Encyclopedia, World almanacs, Atlas ฯลฯ
๔. ดูภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับปัญหานั้นๆ ประกอบ
๕. ฟังข่าวหรือการอภิปรายถึงเรื่องที่กำลังเรียนอยู่จากวิทยุ โทรทัศน์ หรือจากการพูดในที่ชุมชน ฯลฯ แล้วสรุปข้อความสำคัญๆ
๖. เชิญวิทยากรที่ทรงคุณวุฒิมาพูดให้ฟัง
๗. สัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ หรือผู้ที่เป็นประจักษ์พยานในเหตุการณ์นั้น
๘. จัดให้มีการอภิปราย
๙. วาดภาพเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เด่นๆ เช่น ภาพล้อ (cartoon) ภาพโปสเตอร์
๑๐. จัดรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ เช่น รายการวิเคราะห์ข่าว รายการสรุปข่าวประจำวัน ฯลฯ
๑๑. จัดแสดงภาพเขียน ภาพถ่าย (picture gallery)

แนวโน้มใหม่ของการเรียนการสอนประวัติศาสตร์

แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบให้เห็นแนวโน้มใหม่ของการเรียนการสอนประวัติศาสตร์

ที่	หัวข้อหลักการ	เปรียบเทียบแนวการสอนวิชาประวัติศาสตร์	
		แนวเดิม	แนวใหม่
๑.	ปรัชญาการเรียนการสอน	๑. ปรัชญาการศึกษาแบบ Realism & Parentialism ไม่สนใจ Philosophy of History	๑. ปรัชญาการศึกษาแบบ Progressivism ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
๒.	จุดประสงค์	๒. มุ่งให้ผู้เรียนรู้ Traditional Knowledge ให้ความสำคัญ (จุดประสงค์ทั่วไป นอกแต่เพียงข้อกำหนดว่าผู้เรียนจะต้องเรียนอะไรบ้าง ส่วนอื่นคือเรียนทำไม และเรียนอย่างไรไม่มีการกำหนด	๒. มุ่งให้ผู้เรียนเปลี่ยนทัศนคติทาง ๓ ทางคือ Cognitive , Affective และ Psychomotor ทั้งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในปัจจุบันและอนาคต ส่วนอดีต คือประสบการณ์ที่จำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อนำมาเป็นแนวทางตลอดเวลาผู้เรียนจะรู้ว่าเขาเรียนอะไร (What) เรียนทำไม (Why) และเรียนอย่างไร (How)
๓.	เนื้อหา และ วัตถุประสงค์	๓. ยึดตามหลักสูตรและแบบเรียนที่ผู้สอนได้เลือกมาใช้สอนนักเรียนไม่มีหน้าที่ และสิทธิที่จะเลือก	๓. ยึดทั้งเนื้อหาของหลักสูตรและการจัดประสบการณ์ที่หลากหลายประเทศให้ผู้เรียนได้พิจารณาเลือกได้ตามคำแนะนำ และความเหมาะสมรวมทั้งตามความต้องการของผู้เรียนประกอบกัน
๔.	วิธีสอน	๔. การบรรยาย	๔. ใช้วิธีการวิทยาศาสตร์ และวิธีการทางประวัติศาสตร์
๕.	เทคนิคการสอน	๕. กำหนดให้ผู้เรียนอ่านตำราเรียนทั้งแบบออกเสียงและในใจ	๕. มีเทคนิคมากมายเช่น การบรรยาย, การวิเคราะห์, การกำหนดให้ทำงาน, การอภิปราย การใช้สถานการณ์จำลอง, การค้นพบ (Discovery) และการสืบสวนสอบสวน
๖.	หลักการอื่นๆ	๖. -	๖. มีการนำทฤษฎีและหลักการทางจิตวิทยามาประกอบการเรียนการสอน
๗.	กิจกรรมการเรียนการสอน	๗. ครูเป็นผู้พูด และนักเรียนนั่งฟังด้วยความสนใจ เน้น Teacher centred	๗. นักเรียนมีโอกาสร่วมบทเรียนทั้งในชั้นวางแผนและขึ้นดำเนินการ กิจกรรมมีหลายประเภท มุ่งพัฒนาความคิด และเป็นการศึกษาทักษะ เช่นการแสดงออกและการประกอบกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้และความชำนาญ เน้น Child Centred และหลักการ Learning by doing
๘.	อุปกรณ์การสอน	๘. หนังสือแบบเรียน และกระดานดำ ยึดหลักห้องเรียนเป็นแหล่งความรู้เพียงแห่งเดียว	๘. ใช้สื่อการสอน (Instruction Media) หลายประเภททั้งสื่อที่พูดและสื่อประสม ยึดหลักว่าต้องเรียนห้องสมุด โรงเรียน ชุมชน และบ้าน รวมทั้งสื่อมวลชน (Mass Media) เป็นแหล่งความรู้ที่สัมพันธ์กัน
๙.	การประเมินผล	๙. เป็นกระบวนการเพื่อคัดกรองผลการเรียนของผู้เรียนอย่างเด็ดขาดในปลายภาคหรือปลายปี (อาจมีกลางภาคประกอบบ้าง) ครูเป็นผู้จัดการประเมินผล	๙. มีหลายแบบได้แก่ Pre test, Mid-term test, Post or Final Test Periodical Test และ Self Assessment test ครูและนักเรียนร่วมมือกันวางแผนและดำเนินการประเมินผล